

Matej Bogataj

Iztok Osojnik: *Svinje letijo v nebo.*

Vnanje Gorice: KUD Police Dubove (Zbirka Trans; 1), 2014.

Dva literarna velikana gresta v puščavo, če odmislimo bowlesovo žensko, ki gre na čaj v puščavi pod zavetjem neba, Molièrov *Ljudomrznik* in Shakespearov *Timon Atenski*; po tem, ko sta bila soudeležena v delovanju elit in malo tudi pri koritu, tam iz nevpletene pozicije in globljega vpogleda dosegla globoko razočaranje nad stanjem stvari in nad tem, kdo vodi kolo v družbi, sta se poslovila od vsega in polna ciknjenega žolča odšla v samoto. Se samoizločila, rekla, da se tako ne gresta več, potem ko nista imela več moči in sta sprevidela, kakšna je prava narava družbenih odnosov.

Za njima pa Osojnikov Primož Truba, junak tisočerih obrazov, če povzamemo po Cambellu, tisočerih obrazov zato, ker je mehak in spremenljiv v sto premenah. Kot njegovi predhodniki v Osojnikovi prozi, če omenim samo Melindo Podgorny in Janeza Makavlja, je tudi Truba drseči označevalec; na eni strani je rezoner in priklicevalec bogate avtorjeve biografije, na drugi je lahko kar koli kadar koli – in to v hipu in skoraj hkrati. Osojnikovo pisanje je variacija na isto temo; dom in svet, dogodivščine, ki so se z leti nabrale mobilnemu pisatelju in flanerju, mestoma malo poetologije in kakšno druženje, torej epitaf (pretežno) hipijeovski tovarišiji. Glavna preokupacija Osojnikovega pisanja je Osojnik sam, pri tem pa se pisavi pozna, da pravzaprav vnaprej ne ločuje žanrsko, med poezijo in prozo je včasih največja razlika stvar zapisa, saj zna Osojnik, kakor zna biti v poeziji narativen, v prozi asociativno preskakovati in slediti svojemu evforičnemu in intenzivnemu pretikanju med prostori in občutki in podobami. Osojnik s tem tvori mestoma gost in z erudicijo podprt pripovedni tok, kjer je njegova silovitost očarljivi del, ki pa pogosto pobere dobršen del neke vnaprejšnje ali posteriorne organizacije materiala; v tem je seveda na sledi tipični osvobojenosti in ničemur zavezanosti in impulzivnosti sedemdesetih, pa tudi takratnega bolj tolerantnega oziroma manj zahtevnega odnosa do zgoščevanja gradiva. Hočem reči; danes, ko je

sočasna svetovna literatura bistveno bolj poznana in prisotna, ko se lahko o različnih pisateljskih strategijah obvestimo in prepričamo tako rekoč sproti, je v prozi več organizacije, kot je je bilo. Seveda pogosto ravno naratološki triki prekrijejo dejstvo, da z večšino brez stališča ni mogoče ustvarjati literature, temveč samo njene ponaredke, simulakre – ampak ali niso ravno zaradi tega dejstva tisti, ki so se ga zavedli in ki mu naperjenosti pisave pripadajo, te simulakre povzdignili nad vse?

Seveda je, časom izvira te pisave primerno, tudi kar nekaj avtopoetičnih in avtorefleksivnih. Ne samo da v skladu z ludistično tradicijo substanco in trdnost izgublja romaneskni junak, ki drsi skozi čase in prostore, nabira okoli avtobiografsko in še vse ostalo gradivo in se spušča v kozmomične epizode, ne oziraje se na prostorčas in njuno morebitno povezanost; nekaj podobnega se dogaja s samo fabulo, ki jo opušča in prikraja, s precejšnjo samovoljo, morda sicer ne popolnoma poljubno, temveč zasledujoč lasten notranji tok. Oziroma kot preberemo v *Svinjah*: “Pomembno je, da sem si zadal nalogo, ki jo bom moral uspešno opraviti. Izzval sem se na dvoboj zmagovalcev, v katerem ne bo poraženih in mrtvih. Temveč samo tisti, ki so izgubili. Zabavali se bomo, bolela nas bo glava, ampak mi se bomo zabavali, da bo kaj. Brez repa in glave. Predvsem pa moramo najprej izgubiti v sebi sklenjeno, enotno in pregledno zgodbo.”

Osojniku samouvida v pisanje in tudi stališča ne manjka, v *Svinjah* še prav posebej ne. Če imamo recimo v *Temni stvari* občutek, da je v eno knjigo stlačenih nekaj romanov, potem so *Svinje* bistveno bolj kompaktne in osredotočene okoli velike teme: Društva za genetski inženiring in svinjske polovice, društva, ki ima svoje tajne soareje in ki ga vodijo batrahoirji – sem poguglal, če je to kaj iz Aristofana ali katerega od njegovih vrstnikov, pa so edina referenca ravno Osojnikove *Svinje* –, pol žabe in pol svinje. Ti zlostvori, katerih zapisniki – na ključ! – so sestavni del tega pisanja, zaradi analnega seksa s sestrično, kot vse velike zgodbe današnjega časa posnetega in skoraj sproti predvajanega, v sodelovanju z zmanipuliranimi množicami Truba obsodijo na javno linčanje. Sestrična Tanja, s katero sta imela veliko veselja in zadovoljstva, v garaži, že pred tem seksom, se mu malo odreče. Tudi je Truba tokrat brez kakih prijateljev ali formacije, tako da je klika Svinjskih polovic (da o genetskem inženiringu ne govorimo) v premoči, tu ni možnosti niti za remi niti za časten poraz. Truba gre tako najprej v tujino, potem pa ponikne z vietnamskim veteranom, no, ameriškim veteranom z vietnamskim sindromom, v maroški puščavi.

Osojnikove *Svinje* so morda bolj kot na tradicijo romana vezane na menipejo, na iz antike poznan žanr prozne satire, kakršnega je recimo

z *Demoni slavja* obudil Rudi Šeligo. Gre za karnevalski žanr, bi rekel Bahtin, ki z nebrzdanim karikiranjem in smešenjem prikazuje družbeno realnost. Gre za galerijo odhakljanih in odkahljanih (zaradi nočne posode, kahle, ki se prazni nanje) likov, ki so po karakterizaciji blizu tistemu surovemu komičnemu, zato aluzija na Aristofana. *Svinje* so obenem tudi literarni obračun s stanjem na literarni sceni: pisane nekoliko na ključ, saj napol insajderji – napol zato, ker so se literarna omizja razparcelirala in ker zaradi nepriljubljenosti in dostopnosti praškastih pospeševalcev pitje ni več privilegirano početje pisateljev ob igri in plesu – morda prepoznamo nekatere situacije. Ki so dvojno datirane; nekateri zapisniki v leta takoj po začetku tisočletja, drugi zapisi se veselo ozirajo na dogodke izpred nekaj let, ko je očitno zapis tudi nastajal. Ravno s svojo naperjenostjo na cehovsko problematiko, vse bolj perečo, to že moramo povedati, so *Svinje* na sledi tistih predhodnikov, ki so jih spisali – pogojno rečeno – Osojnikovi generacijski vrstniki: Klečeve *Ure resnice*, Filipčičeve *Skrivnosti užitka*, pa spisov Uroša Zupana o nagradah in aporijah na obeh straneh, nagrajevalski in nagrajevani. Očitno je z izgubo konsenza o delovanju in namenih literarne scene postal boj za ostanke v koritu – zato tudi svinje – eno glavnih pisateljskih početij. Boj za ohranjanje stanja, ki je seveda plemenit, kolikor je vnaprej izgubljen, tudi zaradi vse bolj grobih prijemov, podmiznih kupčij, zaradi vse bolj netankočutnega delovanja mafijskih skupin, ki obvladujejo literarni prostor (mafijsko, če ponovim svojo tezo iz simpozija o kritiki, ni nujno kriminalno, mafijsko je predmoderno, gre za zadeve časti in lojalnosti, podobno kot pri klanih, gre za žrtvovanje posameznika na račun povračila enkrat v prihodnosti, ko bo po hierarhiji napredoval, to je logika vsi za enega, eden za vse).

Takšna groteskna in mestoma fantastična atmosfera, ki spominja na nekatere antiutopije, recimo na javna medijska linčanja Orwella, je pri Osojniku spisana kot buffonerija, kot krastačenje. Značaji zoprnikov so precejeni skozi prav posebno optiko, malo podobno tisti, ki so jo pričarala ogledala v cirkusih, nekdanj, ki popačijo, predimenzionirajo. Ogledalo, ki ga Truba, odpadnik plemena in njegove podobe, nastavi Svinjskim polovičarjem, je baročno, kolikor beseda ohranja svoj izvor iz pokvečenega, nepravilnega, slabo formiranega bisera. Seveda to metanje biserne optike svinjam prinese ostro in do konca zaostreno satirično obdelavo, pri čemer je morda najbolj značilen postopek majevitika, porodničarstvo, ki naj tisto, kar je latentno, potencira in pripelje na plan, na svetlo.

Osojnikova menipeja, zafrkljiv in neprizanesljiv žanr, je tako med vsemi vrstniki najbolj direktna; tam, kjer polno uživa in paradira Filipčičev

narcis, ki se ogleduje v vseh naokoli in tudi seveda v brezimni množici, ki ga slavi na osrednji proslavi, ko dobi ta malega prešerna, tam, kjer se Kleč kot prekaljeni pripovedni maček s kilometrino, ki je ne bi privoščil nikomur, muza ob spremenjenih pogojih dela in novonastalih vrednostnih tehtanjih pisatelja in pisanja, tam je Osojnik oster in neprizanesljiv. Ob tem pa nadaljuje zanj prepoznavno pisanje, ki seveda nekaj dolguje hipijadi, nekaj pa njegovemu temperamentu, živahnemu in uhajajočemu na vse strani, da je kaj, in forma te proze je direkten značajski portret.